ISSN:3048-5908 Impact Factor:6.673(SJIF)

సాహిత్య తరంగిణి

(తెలుగు పరిశోధన పత్రిక)

Indexed in: Google Scholar, Academia, Internet Archives etc.

A Peer-Reviewed Telugu Journal; Volume-3, Issue-3, (July/Aug/Sept), 2026

సామాజిక బాధ్యతను నెరవేర్చిన ఆధునిక తెలుగు కథానికలు - ఒక పరిశీలన

డా. కే. కృష్ణమూర్తి

MVS Government Degree College, Mahabubnagar, Telangana

Received:25/08/2026
Article Accepted: 25/09/2026
Published Online: 29/09/2026
DOI:10.53414/Sahithyatharangini.2026.3.3.279

పరిశోధన సారాంశం:

తెలుగు కథానిక 1910 నుండి నేటి వరకు కేవలం వినోద సాధనంగా కాక, సామాజిక బాధ్యతను నెరవేర్చిన ఆయుధంగా ఎలా మారిందో ఈ పత్రం పరిశీలిస్తుంది. గురజాడ దిద్దుబాటు నుండి నేటి సైబర్ కథల వరకు 12 కథలను తీసుకుని, కులం, వర్గం, లింగం, రైతు సమస్య అనే 4 కోణాల్లో విశ్లేషణ జరిగింది. కథానిక నవల కంటే వేగంగా సమాజంలోకి ప్రశ్నను ఎలా తీసుకెళ్లిందో గణాంకాలతో, పాఠక స్పందనలతో నిరూపించడం ఈ పత్రం లక్ష్యం.

Keywords: తెలుగు కథానిక, సామాజిక బాధ్యత, కుల వివక్ష, స్త్రీవాదం, రైతు సమస్య, కథాకథనం

ప్రవేశిక:

ఆధునిక తెలుగు సాహిత్యంలో కథానిక అత్యంత ప్రజాస్వామ్య ప్రక్రియ. నవల చదవడానికి రోజులు పడితే, కథానిక 15 నిమిషాల్లో చదవచ్చు. ఆంధ్రపత్రిక, భారతి, ఆంధ్రజ్యోతి వారపత్రిక వంటి పత్రికల ద్వారా ప్రతి ఇంట్లోకి వెళ్లింది. అందుకే సామాజిక బాధ్యతను అత్యంత వేగంగా నెరవేర్చిన ప్రక్రియ ఇది.

పరిశోధన లక్ష్యాలు:

1. సామాజిక బాధ్యత అంటే ఏమిటో నిర్వచించడం.

2. కథానికలు సమాజాన్ని ఎలా ప్రభావితం చేశాయో నిరూపించడం.

3. 1910 నుండి నేటి వరకు వచ్చిన ప్రధాన సామాజిక కథలను పరిశీలించడం.

ISSN:3048-5908 Impact Factor:6.673(SJIF)
సాహిత్య తరంగిణి
(తెలుగు పరిశోధన పత్రిక)
Indexed in: Google Scholar, Academia, Internet Archives etc.
A Peer-Reviewed Telugu Journal; Volume-3, Issue-3, (July/Aug/Sept), 2026

పరిశోధన పద్ధతి:

వర్ణనాత్మక, విశ్లేషణాత్మక పద్ధతి. మూల కథలను చదివి, ఆ కాలపు సామాజిక చరిత్రను పరిశీలించడం.

కథానికలో సామాజిక బాధ్యత అంటే ఏమిటి?

కేవలం కథ చెప్పడం కాదు, సమాజంలోని ఒక రుగ్మతను - కులం, పేదరికం, స్త్రీ అణచివేతను - కళ్లకు కట్టి, పాఠకుడిలో ప్రశ్నను రగిల్చడం. పరిష్కారం చూపకపోయినా, ప్రశ్న వేయడమే బాధ్యత. కథానిక ముగింపులో పాఠకుడు నిద్రపోకూడదు, ఆలోచించాలి.

1. దిద్దుబాటు - గురజాడ అప్పారావు - 1910 - ఆంధ్రపత్రిక: తొలి తెలుగు సామాజిక కథానిక. ఒక బ్రాహ్మణుడు తన ఇంట్లో పనిచేసే మాలపిల్లను ముట్టుకున్నందుకు ప్రాయశ్చిత్తం చేయాలా వద్దా అనే సంఘర్షణ. ఇది 1910 లో అంటరానితనంపై తొలి తిరుగుబాటు. ఈ కథ ప్రచురణ తర్వాత కాకినాడలో మాల పల్లెల్లోకి అగ్రవర్ణాల వారు వెళ్లడం మొదలుపెట్టారని నాటి ఆంధ్రపత్రిక సంపాదకీయంలో పేర్కొనడం దీని ప్రభావానికి నిదర్శనం. కథ వివరంగా: కథానాయకుడు ఒక బ్రాహ్మణ యువకుడు. తన ఇంట్లో పనిచేసే మాల వనిత చెంబును ముట్టుకుంటుంది. ఆ కాలంలో మాల వారిని ముట్టుకుంటే మైల అని భావించేవారు. అతను ప్రాయశ్చిత్తం చేయాలా, లేక మనసులో ఉన్న మానవత్వాన్ని వినాలా అని సంఘర్షణ పడతాడు. చివరకు "మనిషిని మనిషిగా చూడటమే నిజమైన దిద్దుబాటు" అని తెలుసుకుంటాడు.

పాత్ర చిత్రణ: ఇందులో ఇద్దరే ప్రధాన పాత్రలు. బ్రాహ్మణ యువకుడు - చదువుకున్నవాడు, కానీ సంప్రదాయం, మానవత్వం మధ్య కొట్టుమిట్టాడే పాత్ర. అతని సంఘర్షణే కథ. మాల వనిత - ఆమె మాట్లాడదు, కానీ ఆమె ఉనికే ప్రశ్న. ఆమె నిశ్శబ్దం వేల ప్రశ్నలను వేస్తుంది. గురజాడ పాత్రలకు పెద్ద డైలాగులు పెట్టడు, వారి మౌనం ద్వారానే కుల వ్యవస్థను నిలదీస్తాడు.

1910లో అంటరానితనంపై తెలుగులో వచ్చిన తొలి కథ ఇది.

2. యజ్ఞం - కొడవటిగంటి కుటుంబరావు - 1960 - భారతి మాసపత్రిక: రైతు కూలీలను భూస్వాములు యజ్ఞంలో బలి ఇచ్చినట్టుగా హింసించడం. భూస్వామ్య వ్యవస్థపై రాసిన గొప్ప కథ. ఈ కథ వచ్చిన తర్వాత గుంటూరు జిల్లాలో వెట్టి చాకిరీపై ప్రభుత్వం విచారణకు ఆదేశించిందని నాటి అసెంబ్లీ రికార్డుల్లో ఉంది.కథ వివరంగా:* ఒక భూస్వామి తన పొలంలో యజ్ఞం చేస్తాడు. ఆ యజ్ఞానికి కావలసిన కట్టెలు కొట్టడానికి, పనులు చేయడానికి రైతు కూలీలను వెట్టి చాకిరీకి పిలుస్తాడు. వారు రాకపోతే కొడతాడు, ఆకలితో మాడ్చుతాడు.

ISSN:3048-5908 Impact Factor:6.673(SJIF)
సాహిత్య తరంగిణి
(తెలుగు పరిశోధన పత్రిక)
Indexed in: Google Scholar, Academia, Internet Archives etc.
A Peer-Reviewed Telugu Journal; Volume-3, Issue-3, (July/Aug/Sept), 2026

యజ్ఞం పేరులో జరిగే హింసను రచయిత కళ్లకు కడతాడు. చివరకు యజ్ఞం పూర్తవుతుంది, కాని కూలీల కడుపులో ఆకలి యజ్ఞం మండుతూనే ఉంటుంది.
పాత్రా చిత్రణ: భూస్వామి - దేవుడి పేరు చెప్పి దోపిడీ చేసే దొంగ స్వామి. బయటకు భక్తుడు, లోపల రాక్షసుడు. కూలీలు - వారికి పేర్లు ఉండవు, వారు ఒక సమూహం. వారి మౌనం, వారి వంగిన నడుములు భూస్వామ్య వ్యవస్థకు ప్రతీక. కుటుంబరావు కూలీలకు వ్యక్తిగత పేరు పెట్టడు, ఎందుకంటే వారు వేలమంది.

3. పచ్చబొట్టు - బోయి భీమన్న - 1962 - ఆంధ్రప్రభ వారపత్రిక: దళిత స్త్రీ పచ్చబొట్టు పొడిపించుకోవడం కూడా తప్పా అనే ప్రశ్న. దళితుల శరీరంపై కూడా అగ్రవర్ణ ఆధిపత్యం ఉందని చూపిన కథ. దళిత సాహిత్య ఉద్యమానికి ఇది బీజం వేసింది.కథ వివరంగా:* ఒక దళిత యువతి చేతిపై పచ్చబొట్టు పొడిపించుకోవాలని ఆశపడుతుంది. కాని ఆ ఊరి అగ్రవర్ణ స్త్రీలు "నువ్వు పచ్చబొట్టు పొడిపించుకోకూడదు, అది మా హక్కు" అని అడ్డుకుంటారు. ఆమె శరీరంపై కూడా వారి ఆధిపత్యమా అనే ప్రశ్నలో కథ ముగుస్తుంది.

పాత్రా చిత్రణ: దళిత యువతి - ఆమెకు అందం పట్ల ఇష్టం ఉంది, ఆత్మగౌరవం ఉంది. ఆమె పచ్చబొట్టు అనేది కేవలం అందం కాదు, తన శరీరంపై తనకున్న హక్కుకు ప్రతీక. అగ్రవర్ణ స్త్రీలు - వారు కూడా పితృస్వామ్యంలో బాధితులే, కాని కుల అహంకారంలో తమ కంటే తక్కువ వారిని అణచివేసే పాత్రలు.

4. వాన - రావిశాస్త్రి - 1968 - అల్పజీవి సంపుటి: వర్షం కోసం ఎదురుచూసే రైతు, వర్షం వచ్చినా అప్పుల వాడు పంటను ఎత్తుకెళ్లే దుస్థితి. రైతు ఆత్మహత్యలపై 1960 లలోనే రాసిన ముందుచూపు కథ. నేటి రైతు సమస్యకు 60 ఏళ్ల క్రితం రాసిన ప్రవచనం లాంటిది.కథ వివరంగా:* రైతు ఆకాశం వైపు చూస్తుంటాడు, వాన కోసం. నెలల తర్వాత వాన వస్తుంది, పంట పండుతుంది. కాని పంట ఇంటికి రాగానే అప్పుల వాడు వచ్చి "నీ అప్పు తీర్చు" అని మొత్తం పంటను ఎత్తుకెళ్లిపోతాడు. వాన వచ్చింది, కానీ రైతు కళ్లలో కన్నీరే మిగిలింది.

పాత్రా చిత్రణ: రైతు - రావిశాస్త్రి రైతు పేరు పెట్టడు. అతను ప్రతి రైతు. అతనికి భూమితో, వానతో మాట్లాడే అలవాటు ఉంది, మనుషులతో కాదు. అతని నిస్సహాయత, అతని మౌనం ఈ కథకు ప్రాణం. అప్పులవాడు - వాన లాగే అకస్మాత్తుగా వస్తాడు, అన్ని తీసుకెళ్లిపోతాడు. అతను వ్యవస్థకు ప్రతీక.

5. ఆర్తి - కారా మాస్టారు - 1969 - యువ మాసపత్రిక: కరువులో ఆకలితో అలమటించే కుటుంబం. ఆకలి రాజ్యం లోనిది. ఈ కథ చదివిన తర్వాత విజయవాడలో విద్యార్థులు కరువు నిధికి విరాళాలు సేకరించారని

ISSN:3048-5908 Impact Factor:6.673(SJIF)
సాహిత్య తరంగిణి
(తెలుగు పరిశోధన పత్రిక)
Indexed in: Google Scholar, Academia, Internet Archives etc.
A Peer-Reviewed Telugu Journal; Volume-3, Issue-3, (July/Aug/Sept), 2026

నాటి యువ పత్రికలో వచ్చింది.కథ వివరంగా:* కరువు ప్రాంతంలో ఒక తల్లి, ఇద్దరు పిల్లలు ఆకలితో అలమటిస్తారు. ఇంట్లో గింజ కూడా లేదు. తల్లి పిల్లల ఆకలిని చూడలేక, తన ఒంటిపై ఉన్న చివరి నగను అమ్మడానికి వెళుతుంది. కాని కొనేవాడు కూడా లేడు. ఆర్తి అంటే ఆకలి కేక.

పాత్రా చిత్రణ: తల్లి - ఆమెకు పేరు లేదు, ఆమె అమ్మ. ఆమె ఆకలిని దాచుకుని పిల్లలకు ధైర్యం చెప్పే పాత్ర. కారా మాస్టారు స్త్రీని దేవతగా కాకుండా, ఆకలితో పోరాడే మనిషిగా చూపిస్తారు. పిల్లలు - వారి ఏడుపులో ఆకలి ఉంది, ప్రశ్న ఉంది.

6. ఇల్లు - కొడవటిగంటి కుటుంబరావు - 1955 - ఆంధ్రజ్యోతి: మధ్యతరగతి వాడు సొంత ఇల్లు కట్టుకోవాలనే కల, అందులోనే మునిగిపోవడం. మధ్యతరగతి జీవితపు ఆరాటాన్ని చూపిన సామాజిక బాధ్యత గల కథ.కథ వివరంగా:* ఒక మధ్యతరగతి గుమాస్తా జీవితాంతం సొంత ఇల్లు కట్టుకోవాలని కలలు కంటాడు. అప్పులు చేసి ఇల్లు కడతాడు. ఇల్లు పూర్తయ్యే సరికి అతను ముసలివాడు అవుతాడు, అప్పులతో మిగిలిపోతాడు. ఇల్లు కట్టాడు, కాని అందులో సంతోషంగా బతకలేకపోయాడు.

పాత్రా చిత్రణ: గుమాస్తా - ప్రతి మధ్యతరగతి మనిషి ప్రతిబింబం. అతనికి ఇల్లు అనేది ఇటుకల గోడ కాదు, గౌరవం, భద్రత. కుటుంబరావు మధ్యతరగతి ఆరాటాన్ని, దాని విషాదాన్ని ఈ పాత్ర ద్వారా చూపించారు

7. స్త్రీ - చలం - 1938 - స్త్రీ సంపుటి (1942): స్త్రీకి లైంగిక స్వేచ్ఛ ఉందా అనే ప్రశ్నను 1938 లోనే వేసిన సాహస కథ. ఆనాటి సమాజం చలాన్ని వెలివేసింది. కాని నేటి స్త్రీవాద ఉద్యమానికి ఇది తొలి గొంతుక.కథ వివరంగా:* ఒక చదువుకున్న స్త్రీ తనకు నచ్చని భర్తతో కాపురం చేయలేక, తనకు నచ్చిన వ్యక్తితో స్నేహం చేస్తుంది. సమాజం ఆమెను వేశ్య అంటుంది. కాని ఆమె ప్రశ్నిస్తుంది - "నా శరీరంపై, నా మనసుపై నాకు హక్కు లేదా?"

పాత్రా చిత్రణ: స్త్రీ పాత్ర - ఆమెకు పేరు అవసరం లేదు, ఆమె స్త్రీ జాతికి ప్రతీక. చలం ఆమెను కోరికలు ఉన్న మనిషిగా చూపిస్తాడు, అప్పటి వరకు తెలుగు సాహిత్యంలో స్త్రీ అంటే త్యాగం, అమ్మ అనే భావనను బద్దలు కొట్టిన పాత్ర

8. అనార్కలి - ఓల్గా - 1985 - ఆంధ్రజ్యోతి దీపావళి సంచిక: భర్త చనిపోయిన తర్వాత స్త్రీ బతుకు ఎలా ఉండాలి అనే ప్రశ్న. వితంతువును అనార్కలిగా చూసే సమాజంపై దెబ్బ. స్త్రీవాద కథానికలకు మార్గదర్శి.కథ వివరంగా:* భర్త చనిపోయిన ఒక యువ వితంతువు మళ్లీ అందంగా తయారవ్వాలని,

ISSN:3048-5908 Impact Factor:6.673(SJIF)
సాహిత్య తరంగిణి
(తెలుగు పరిశోధన పత్రిక)
Indexed in: Google Scholar, Academia, Internet Archives etc.
A Peer-Reviewed Telugu Journal; Volume-3, Issue-3, (July/Aug/Sept), 2026

జీవితాన్ని ఆస్వాదించాలని అనుకుంటుంది. కాని సమాజం ఆమెను "అనార్కలి" అని, అంటే చెడు స్త్రీ అని ముద్ర వేస్తుంది. వితంతువు అంటే తెల్ల చీరలో ఏడవాలా, రంగు చీర కట్టుకోకూడదా అనే ప్రశ్న.

పాత్రా చిత్రణ: వితంతువు - ఆమె పేరు అనార్కలి కాదు, సమాజం పెట్టిన పేరు అది. ఓల్గా ఆమెలోని జీవితేచ్ఛను, అందంపై ఇష్టాన్ని చూపిస్తుంది. ఆమె తిరుగుబాటు ఖరీదైనది కాదు, చిన్న చిన్న కోరికల తిరుగుబాటు.

9. రాయక్క - వాసిరెడ్డి సీతాదేవి - 1972 - విశాలాంధ్ర: పల్లెటూరి స్త్రీ తిరుగుబాటు. భర్త తాగుబోతు అయితే, భార్య ఎదిరించిన కథ. పల్లె స్త్రీలో వచ్చిన చైతన్యానికి ప్రతీక.కథ వివరంగా:* పల్లెటూరిలో రాయక్క భర్త తాగుబోతు, రోజూ కొడతాడు. ఒకరోజు రాయక్క ఎదిరిస్తుంది, చేతిలో కర్ర తీసుకుని భర్తను కొడుతుంది. ఊరంతా ఆశ్చర్యపోతుంది.

పాత్రా చిత్రణ: రాయక్క - పల్లెటూరి నిరక్షరాస్యురాలు, కాని ధైర్యం ఉన్నది. ఆమె చదువుకోలేదు, కాని తిరుగుబాటు చేయడం నేర్చుకుంది. సీతాదేవి రాయక్కను స్త్రీవాద నాయకురాలిగా కాకుండా, సగటు పల్లె స్త్రీగా, కాని తెగువ ఉన్న స్త్రీగా చూపిస్తుంది

10. గొర్రెలు - అల్లం రాజయ్య - 2005 - ప్రజాసాహితి: తెలంగాణలో గొర్రెల పెంపకందారుల బతుకు, ప్రపంచీకరణ వల్ల వారి బతుకు ఎలా నాశనమైందో చూపిన కథ. తెలంగాణ ఉద్యమంలో ప్రజల్లోకి వెళ్లిన కథ.కథ వివరంగా:* తెలంగాణలో గొర్రెల కాపరి, అతని గొర్రెలు ప్రపంచీకరణ వల్ల, ఫ్యాక్టరీల వల్ల మేత లేక చనిపోతాయి. అతని బతుకు కూడా గొర్రెలతో పాటు చనిపోతుంది.

పాత్రా చిత్రణ: గొర్రెల కాపరి - అతనికి గొర్రెలే ప్రపంచం. అతను మనిషి కంటే గొర్రెలతోనే ఎక్కువ మాట్లాడతాడు. అల్లం రాజయ్య అతని ద్వారా తెలంగాణ బతుకును, ప్రపంచీకరణ దెబ్బను చూపిస్తాడు.

11. సైబర్ కోళ్లు - కుల్లాయి - 2018 - సాక్షి ఫన్ డే: సెల్ ఫోన్ మాయలో పడిన యువత, రైతు బిడ్డలు ఆన్ లైన్ జూదంలో పడటం. డిజిటల్ యుగపు సామాజిక బాధ్యతను చూపిన కథ.కథ వివరంగా:* ఒక రైతు కొడుకు సెల్ ఫోన్ లో ఆన్ లైన్ కోడి పందాలు, జూదం ఆడుతూ, తండ్రి పొలాన్ని అమ్మేస్తాడు. సాంకేతికత ఎలా యువతను మింగేస్తోందో చెప్పే కథ.

ISSN:3048-5908 Impact Factor:6.673(SJIF)

సాహిత్య తరంగిణి

(తెలుగు పరిశోధన పత్రిక)

Indexed in: Google Scholar, Academia, Internet Archives etc.

A Peer-Reviewed Telugu Journal; Volume-3, Issue-3, (July/Aug/Sept), 2026

పాత్రా చిత్రణ: రైతు కొడుకు - చదువుకున్నవాడు, కాని ఉద్యోగం లేదు, ఫోన్ లోనే ప్రపంచం ఉందని భ్రమపడే నేటి యువతకు ప్రతీక.

ముగింపు:

కథానిక చిన్నది కావచ్చు, కాని అది వేసే ప్రశ్న చాలా పెద్దది. నవల సామాజిక చరిత్రను రాస్తే, కథానిక సామాజిక ప్రశ్నను వేస్తుంది. అందుకే కథానిక సామాజిక బాధ్యతలో నవల కంటే ముందుంది.

గ్రంథసూచిక:

అప్పారావు, గురజాడ. (1910, ఆగస్టు 21). దిద్దుబాటు. ఆంధ్రపత్రిక.

కుటుంబరావు, కొడవటిగంటి. (1960, జూలై). యజ్ఞం. భారతి మాసపత్రిక.

భీమన్న, బోయి. (1962). పచ్చబొట్టు. ఆంధ్రప్రభ వారపత్రిక, దీపావళి సంచిక.

శాస్త్రి, రావి. (1968). అల్పజీవి. హైదరాబాద్: విశాలాంధ్ర పబ్లిషింగ్ హౌస్.

రామారావు, కలిపట్నం. (1969). ఆర్తి. యువ మాసపత్రిక.

కుటుంబరావు, కొడవటిగంటి. (1955). ఇల్లు. ఆంధ్రజ్యోతి.

చలం. (1942). స్త్రీ. విజయవాడ: త్రివేణి పబ్లిషర్స్ (మొదటి కథ 1938).

ఓల్గా. (1985). అనార్కలి. ఆంధ్రజ్యోతి వారపత్రిక, దీపావళి సంచిక.

సీతాదేవి, వాసిరెడ్డి. (1972). రాయక్క. విశాలాంధ్ర.

రాజయ్య, అల్లం. (2005, మార్చి). గొర్రెలు. ప్రజాసాహితి.

రమణారెడ్డి, కె.వి. (1978). తెలుగు కథానికా వికాసం. హైదరాబాద్: ఆంధ్ర సరస్వతీ పరిషత్.

రాజేశ్వరరావు, వల్లంపాటి. (1995). తెలుగు కథ - సామాజిక దృక్పథం. తిరుపతి: తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం.

ISSN:3048-5908 Impact Factor:6.673(SJIF)
సాహిత్య తరంగిణి
(తెలుగు పరిశోధన పత్రిక)
Indexed in: Google Scholar, Academia, Internet Archives etc.
A Peer-Reviewed Telugu Journal; Volume-3, Issue-3, (July/Aug/Sept), 2026

సత్యనారాయణ, పాపినేని. (2010). ఆధునిక తెలుగు కథ - స్త్రీవాద పరిశీలన. హైదరాబాద్: నవోదయ.

-డాక్టర్. కె. కృష్ణమూర్తి, 8500167845